

Józef Kozyra, *Jezus Chrystus jako APXH. Protologia chrystologiczna pierwotnej tradycji apostołskiej Nowego Testamentu w interpretacji rdzenia 'APX-* (Rozprawy Instytutu Teologiczno-Pastoralnego w Katowicach, 4), Księgarnia św. Jacka, Katowice 2001, ss. 334.

Jest to rozprawa habilitacyjna ks. dr J. Kozyry, który zajął się ideą pierwszeństwa i preeminencji Chrystusa, a więc zagadnieniem z zakresu protologii chrystologicznej. Zdaniem autora rozprawy, ideę pierwszeństwa i preeminencji Jezusa Chrystusa w Nowym Testamencie najczęściej wyrażają słowa związane z rdzeniem $\alpha\pi\chi$ -. W terminologii związanej z tym rdzeniem wyróżnia się określenie Chrystusa $\alpha\pi\chi\eta$, które habilitant umieścił w tytule. Podtytuł rozprawy precyzuje jej konkretny przedmiot: *Protologia chrystologiczna pierwotnej tradycji apostołskiej Nowego Testamentu w interpretacji rdzenia $\alpha\pi\chi$ -*. W ostatnich latach zauważa się bowiem duże zainteresowanie autorów osobą i działalnością Jezusa Chrystusa, o czym świadczy szereg monografii, również w języku polskim.

Celem rozprawy J. Kozyry jest zbadanie różnych aspektów i odcieni zawartych w pojęciu pierwszeństwa i preeminencji. Baza terminologiczna, jaka wyraża to pojęcie w pismach Nowego Testamentu jest bardzo rozległa, dlatego autor ograniczył się tylko do rdzenia $\alpha\pi\chi$ -. Od tego bowiem rdzenia pochodzi szereg określeń protologicznych Chrystusa, którymi posługiwała się najstarsza tradycja apostołska, jak: $\alpha\pi\alpha\rho\chi\eta$, $\alpha\rho\chi\eta$, $\alpha\rho\chi\eta\gamma\acute{o}\varsigma$, $\alpha\rho\chi\iota\epsilon\rho\epsilon\acute{\upsilon}\varsigma$ $\alpha\rho\chi\iota\pi\acute{o}\lambda\iota\mu\eta\acute{\nu}$ $\alpha\rho\chi\omega$, $\alpha\rho\chi\omega\nu$.

Problem protologii chrystologicznej nie jest w egzegezie czymś nowym, co zresztą potwierdza sam autor zarówno w spisie bibliograficznym, jak i we wstępie, gdzie daje krótki przegląd literatury na temat pierwszeństwa Chrystusa (ss. 21-24). Oryginalne jest natomiast samo ujęcie problemu, czyli wieloaspektowe spojrzenie na preeminencję i pierwszeństwo osoby Jezusa Chrystusa i stworzenie syntezy protologii Chrystusa w aspekcie określeń wywodzących się od rdzenia $\alpha\pi\chi$ -. Takiego całościowego ujęcia brak dotąd nie tylko w literaturze polskiej, ale i światowej. Całościowe ujęcie chrystologii ukazujące „Chrystusa wczoraj, dziś i na wieki, jako jedyne Zbawiciela świata”, podejmuje list apostołski *Tertio Millennio adveniente* Jana Pawła II oraz Dokument Papieskiego Komitetu Obchodów Wielkiego Jubileuszu roku 2000. Rozprawa habilitacyjna ks. dr J. Kozyry jest zatem potrzebna, a jej przedmiot aktualny.

Aby wydobyć odcienie terminologii protologicznej rdzenia $\alpha\pi\chi$ -, należało zbadać etymologię poszczególnych słów oraz ich semantykę w literaturze pozabiblijnej: greckiej klasycznej, judaistycznej oraz w Septuagincie. Ponieważ określenia greckie grupy słów $\alpha\pi\chi$ - wiążą się z hebrajskim rdzeniem שׂר , dlatego badając ich pole semantyczne autor musiał uwzględnić także znaczenie tego terminu. Zrealizowanie postawionych celów postulowało od autora zastosowanie odpowiednich metod.

Wybrane metody określa on w następujący sposób: „filologiczno-egzegetyczną, strukturalno-literacką oraz biblijno-teologiczną” (s. 24). Nie jest to poprawne określenie metod stosowanych współcześnie w egzeziezie biblijnej. Należałoby raczej mówić o metodzie: lingwistycznej ze szczególnym uwzględnieniem analizy semantycznej i metodzie historyczno-krytycznej. Przy pomocy pierwszej metody, synchronicznej można ustalić cechy i sens badanego słownictwa, a przy pomocy drugiej, diachronicznej, przebadać pierwotną tradycję apostołską. Zastosowanie tych metod pozwala sformułować syntetyczne wnioski teologiczne, które dają odpowiedź, jakim ideom teologicznym służy badana terminologia protologiczna. Uzupełnieniem i ubogaceniem metod zastosowanych przez J. Kozyrę jest uwzględnienie podejścia kanonicznego. „Kanoniczne podejście do Biblii umożliwia jej właściwą teologiczną interpretację. Za punkt wyjścia ujęcie to przyjmuje wyraźną perspektywę wiary, rozpatrując każdy tekst biblijny jako fragment kanonu całego Pisma Świętego” (s. 47). Ujęcie kanoniczne stara się odczytać tekst w świetle ostatecznego kształtu Biblii i ustalić jej proces kanoniczny, czyli zmiany, jakie zachodziły w tradycji. W ten sposób historia kanonu Pisma św. ukazuje bogactwo i rozwój tradycji. „Odczytanie konkretnego tekstu w świetle całości Bożego planu zbawienia pozwala dopiero na poprawną interpretację a następnie na aktualizację” (s. 48).

Zgodnie z tymi założeniami metodologicznymi, autor podzielił swoją rozprawę na cztery rozdziały. Rozdział pierwszy przedstawił tło terminologiczne badanego zakresu słów. W kolejnych dwóch rozdziałach zostały zebrane i przedstawione tytuły i określenia protologiczne Chrystusa. W rozdziale drugim, w porządku genetycznym, zgodnie z teorią genezy Ewangelii. W rozdziale trzecim w aspekcie historiozbowczym. Pierwsze trzy rozdziały mają charakter analityczny, ks. J. Kozyra posługuje się tu metodami egzegetycznymi, natomiast rozdział czwarty daje syntezę tych badań i stanowi ukończenie całej rozprawy.

Rozdział pierwszy przedstawia środowisko, ukazuje tło, jakie kształtowało protologiczne słownictwo najstarszej kerygmy apostołskiej. Omawiając terminologię związaną z rdzeniem ἀρχ- oraz jej pole semantyczne, autor przeniknął poza hebrajską i grecką semantykę. Przedstawił szeroką panoramę znaczeń tego słownictwa w Biblii greckiej, w literaturze hellenistycznej oraz w Nowym Testamencie. Zgodnie z przyjętą przez niego zasadą kanoniczności punktem wyjścia tych badań był odpowiednik hebrajski rdzenia ἀρχ-, שָׂרָא w Biblii hebrajskiej. Zbyteczne jest natomiast omówienie innych protologicznych określeń Chrystusa, które nie pochodzą od rdzenia ἀρχ-, jak: κεφαλῆ, πρῶτος, πρωτότοκος (ss. 59–65).

W rozdziale drugim autor zajął się badaniem tytułów chrystologicznych w porządku genetycznym, to znaczy: uwzględniając poszczególne etapy powstawania Ewangelii o Jezusie. Wyróżnił tu trzy etapy powstawania Ewangelii: (1) Słowa i czyny Jezusa; (2) Przekaz tradycji apostołskiej; (3) Redakcja Ewangelii. Za najbardziej pierwotne świadectwo tradycji przyjął słusznie mowy z Dziejów Apostolskich, w których zawarty jest najstarszy kerygmat pierwotnego Kościoła. Należy z uznaniem stwierdzić, że w tej części swojej pracy potrafił również posłużyć się metodą retoryczną (np. s. 69). Kolejne etapy badań dotyczyły protologii w formach literackich, w jakich zawarte jest „Credo społeczności chrześcijańskich” (s. 67). Są to: teksty liturgiczne, hymny chrystologiczne oraz pouczenia katechetyczne i parenetyczne. Te formy literackie były bowiem stosowane w okresie kształtowania się tekstów Nowego Testamentu w tradycji popaschalnej.

Aspekt historiozbowczy pierwszeństwa i preeminencji Chrystusa, wyrażony przez określenia związane z rdzeniem ἀρχ- jest przedmiotem badań rozdziału czwartego. Tytuły Chrystusa ukazujące Jego pierwszeństwo i preeminencję w kontekście historii zbawienia przedstawiają Jego funkcje zbawcze oraz tajemnicę Jego osoby. W tej części swojej pracy J. Kozyra starał się pokazać, jakie miejsce w chrystologii Nowego Testamentu, w tekstach, które są świadectwem najstarszego przekazu apostołskiego, zajmują tytuły Chrystusa związane z rdzeniem ἀρχ-. Historiozbowcze spojrzenie na chrystologię Nowego Testamentu okresu tradycji apostołskiej ukazuje Chrystusa od stworzenia przez Jego

dzieło zbawcze dokonane na krzyżu, następnie przez aktualne panowanie Chrystusa nad światem po Jego zmartwychwstaniu, aż po końcowe uwielbienie w blasku nowego stworzenia na końcu czasów.

Ukoronowaniem rozprawy habilitacyjnej ks. J. Kozyry jest rozdział czwarty, w którym dokonał on syntezy protologii chrystologicznej najstarszej tradycji apostołskiej Nowego Testamentu. W syntezie tej zwrócił uwagę na chrystologię funkcjonalną i ontologiczną uzasadniając wielość tytułów, jakie ukazują preeminencję i pierwszeństwo Chrystusa w historii i dziełach zbawienia. Tytuły te uwzględniając Jego preegzystencję, określają bowiem dzieło jakiego dokonał w działalności ziemskiej, dzieło, które realizuje się obecnie w Kościele, a także dzieło końcowe, do którego zmierza Kościół. Chrystologia tytułarna musi iść w parze z chrystologią funkcjonalną i ontologiczną. Chrystologia funkcjonalna i ontologiczna nie tylko się wzajemnie nie wykluczają, ale raczej uzupełniają. Chrystologia ontologiczna ukazuje bowiem osobę Jezusa Chrystusa. Natomiast chrystologia funkcjonalna soteriologię, Jego dzieło zbawcze dokonane w Jego życiu ziemskim, a dopełniane następnie w Kościele i sięgające eschatologii.

Struktura rozprawy jest zasadniczo logiczna i zgodna z tematem, ale uważam, że sformułowania tytułów rozdziałów drugiego i trzeciego nie jest zbyt zgrabne i za długie. Uważam też, że trzeci paragraf rozdziału pierwszego niezbyt dobrze łączy się z tematem. Na szczególne uznanie zasługuje dobór i wykorzystanie obszernej literatury, wśród której przeważają pozycje obcojęzyczne. Przy takim doborze literatury autor rozprawy miał prawo wyrazić opinię, że jego tematu w takim ujęciu, jak on to przedstawił, jeszcze nikt dotąd nie opracował. Odczuwa się jednak brak wniosków po każdym paragrafie i rozdziale, które pozwoliłyby podsumować wyniki badań i zorientować czytelnika, co autor osiągnął, do czego doszedł.

Rozprawa J. Kozyry jest jednak oryginalna dzięki zaprezentowanym w niej różnym podejściom i spojrzeniom na określenia ukazujące pierwszeństwo i preeminencję Chrystusa wyrażone słowami związanymi z rdzeniem $\alpha\chi$ -: kanonicznemu (w odniesieniu do terminologii wykorzystanej w tekstach Nowego Testamentu będących świadectwem najwcześniejszej tradycji apostołskiej), genetycznemu (dla etapu pierwotnego przekazu apostołskiego Ewangelii) i historiozbawczemu (w kontekście całych dziejów zbawienia). Pozwoliło to habilitantowi ukazać wieloaspektowość protologii Chrystusa. W ujęciu syntetycznym zaś protologii chrystologicznej pierwotnego przekazu apostołskiego Nowego Testamentu podkreślił on chrystologię funkcjonalną i ontologiczną, które uzasadniają wielość tytułów Chrystusa. W ostatecznym wniosku wynikającym z przeprowadzonych badań autor rozprawy słusznie stwierdza: „Zaprezentowane wieloaspektowe spojrzenie na pierwszeństwo i preeminencję Chrystusa przez pryzmat określeń z rodziny $\alpha\chi$ - pozwoliło ponownie Go odkryć i lepiej poznać tajemnicę oraz wyjątkowość Jego osoby i Jego dzieła. Dzięki temu możemy głębiej uczestniczyć w historii zbawienia. Jezus Chrystus jest bowiem nowym początkiem wszystkiego” (s. 276).

Ks. Janusz Czernski